

Universal Declaration of Human Rights - Dagbani

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

ZAL'SHEŊA ƊAN KPAŊSIR' ZƆSIMDI NI NANGBAN YINI ANDUNIA TINGBANA SUNSUUNI

LAHABAL' TUULI

Ƴelimanli, beɓigu kam yi Ƴen mali kɔre ni dariza zaŋ n chan sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bobbu ni tab' muysubu yirun yirun. Din lan pahi, di bi tu ka boliyoli be be nimdi ni. Din nyaana, di bi lan tu ka zab choɣima ɗan ka alifaani goɗ be be sunsuuni. Ƴeltɔɣ' yoya lala n yi doɣsi nam tobu, ka bebu koŋ tulaale. Sal-nim yi lihiri zem zal' sheŋa ɗan be litaafi ɗo ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Ashee toɣsigu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muysigu sayim zɔsimdi ka sokam ti zoɗ' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti nin kookali nin ti suhu ni, ka zal' sheŋa ɗankam be litaafi ɗo ni daalifaani tabili sokam. Zal' sheŋa din be litaafi ɗo ni lan nyela din toŋdi aminsi ni zɔsimdi ka bukaata kam maana.

Tingbana Nangban Yini Layingu sheli be ni boli yubolig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbɔŋ ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' sheŋa ɗan zaa nye ɗan kpaŋsir zɔsimdi ni toɣsigu tingbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paya bi gari doo, doo mi bi gari paya. Be zaa la yim. Ni dinzuɣu be boɗ' ni yeda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuɣu, ka yelli kam ku nyan ti. Din ni kpaŋsi ka zal' sheŋa ɗan be litaafi ɗo ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ɗo ka di kpe o tibili ni venyelinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,

Jeneral Asembli Layingu ni di

ti sokam lahabali ka dama

ZAL' SHEŊA ƊAN BE LITAAFI ƊO NI ƊO NYELA

ɗan ni nin tingbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili layingu balibu kam zaŋim zal' sheŋa ɗan be litaafi ɗo ni n-nin waazibu, ka bo daliri din ni che ka ɗa nin bayaana ni achiika: Wulingpuhili, Wulinguhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luɣulikam. Amaa Zal' sheŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mboŋɔ.

N-dam 1

Sal' la sala. Beɓig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizoɓo be sokam sani; ka nambɔɣu beni. Suhubohibo mi bi lan koŋ yigunaadam kam sani. Dinzuɣu dimboŋɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ɗo ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaŋ n chan beɓigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biɓhim paya; so mi di zaŋ o daadiini din par' o n zaŋ bobbi o taba, o yaa zuɣu. So mi di tehi ni o beɓig' bee o buni bee o doɣim dahibarka bee o bilichiinsi zuɣu o mali yiko din zemdi o kpee bee n zaysir' o.

Din nyaana di ka soli ka so zem o kpee ni o tin viel' zuɣu. Nun ya-nim nya suman-tali di pirim ni o ya nyays' zuɣu n lihi zem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtim ni.

N-ta 3

So di pirim o wɔyiritali zuɣu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' bɛhig' ka zal' shɛŋa ŋan be kpe bi ti o yɛlli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawɔyili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n sayi ni so zaŋ o ygunaadam kpee niŋ o bilaa; dama dabtim daawabu gariya ka di bi pɔra. Dinzuɣu, taali n nyɛ li ni achiika ni nir' kɔhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan sayi ni bɛ niŋ so alaka bee fukumsi biɛɣu din ka albarika di tooni ni di nyaanɔa.

N-yobu 6

Zaŋ n chaŋ dunia-yili lɔɔ bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka bɛ tooi pii kaɣili ti so, ka pii dɔɣu n ti so. Baŋ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopɔin 7

Zaŋ n chaŋ zal' shɛŋa ŋan be kundi puuni, yɛlli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yɛlimanɔli, di bi doli ziri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampiɛlli dini ka la di kɔ ka chɛ Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi sayi ni yɛlwums' chɔɣima zuɣu bɛ niŋim nir' fukumsi, bee n kpeh' o duu, bee n kar o o yaannim tiŋ' ni, o ba-nim tiŋ' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni solibeni ka nir' ni bɔ soya n tahi o sariya bɛn ni di li luyusheli ka zualinsi kani, bɛ yi di o sariya ka di bi tiyi o nini.

Piniyini 11

1. Kootu yi di nir' sariya, n yi kpeh o la sarika, o mali yiko din zabiri oman zuɣu, n bɔr lɔya-nima, ka bɛ zaani o nyaanɔa; ka naɣila ŋun gba nyami ka lala nyela niŋgbuŋ-duyili.

2. Zaligu lan yeli ni di ka soli ka bɛ niŋ nir' fitiina ka di lan bi tum m birigi tiŋgbɛn sheli puuni o ni zia maa zal' sheli; bee zal' shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni. Nir' yi tum m-birigi zaligu, bɛ darigi' o tibili la zaligu kundi ni buysi ni bɛ niŋim o shɛm.

Pinaayi 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka bɛ vihi nir' ni bɛ baŋ ashili sheli din nyɛ o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashhiya; bee n vihi o washiika shɛŋa ŋan nyɛ o dini; bee n bɔ daliri n filim n filim o yoli. Zal' shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni zɛ la sokam nyaanɔa pa yino kɔ nyaanɔ' ka ŋa zɛya.

Pinaata 13

1. Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tiŋ ŋan nuu be zal' shɛŋa ŋan zali ŋɔ ni.

2. Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tinɗuya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

1. Zal' sheŋa ŋan be kpe lan wuhi ni nir mali soli din zaŋdi o nyevili n zɔr tiligira ka tinj sheli o ni zɔ n kuli maa nim taɣi n deeg' o.

2. Laabida, ŋunkam yi kpuyi napɔŋ lala yi tummi n birigi o tingbɔŋ zal' sheli bee Tingbana zaasa Nangban yini layiŋgu zal' sheli, o nye la o takahi bindi maa, dinzuɣu, o ni va o bini.

Pinaau 15

1. Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpɛhiri oman zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.

2. Di di pirim shɛb' bee so suhuyubu zuɣu n mɔŋ so yiko din ni che ka o tooi kali oman n kpɛhi zuliya shel' puuni o suhu ni yu.

Pinaayobu 16

1. Zaligu maa lan wuhi ni pay' kam ni doo kam: Kpuŋkpana waamaa Sayayɛlga mali yiko din kpuyiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' she ŋa din be kpe ni sɔŋdi dɔɔ shem, di sɔŋdi pay' gba la lala.

2. Zaligu lan kpaŋsi yɛltɔɣ' sheli. Yɛda ni yɛda shee, doo mali soli din kpuyiri o suhuyubu paya.

3. Zaligu lan wuh ni doo mini paya n yi layim n nam tuŋ. Ni dinzuɣu, nama dahilibarka puuni, ni be su dɔɔ mini pay' zaami.

Pinaayopɔin 17

1. Nir mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' shɛb' pahiri oman zuɣu ka be kper' wolima ni.

2. Dunia yɛlwumsa ŋun zuɣu ni ninvuy' yino suhuyubu zuɣu, soli kani ka be ni tooi fa nir' daazja.

Pisaayika 18

Beŋig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bɔbi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan jɛ adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yem. Limama-nim mali soli din kpaŋsir' be daadiini ka jemdi Naawuni be daahanɗkaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaŋsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni bɔr' luyusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

1. Layiŋgu dinkam gbibi maaligu, litaafi ŋɔ kpaŋsir' li ka ze di nyaanɗa.

2. Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuɣu muysir' o ni o kpɛhi di ni.

Pishi-ni-yini 21

1. Zaŋ n chaŋ tingbɔŋ puuni daalizama ni nye sheŋa zaa, soli kani ka di mɔŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nye li.

2. Tingbɔŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nye waazibu. Be suhuyubu maa ka be maali tumdi tuma.

3. Litaafi ɲɔ lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yen gbaai din vootim' vootir' maŋli n gbaai gbaaibu din ni zaŋ n tum tuma.

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpaŋsi ni sokam mali soli din kuuni o tiŋ zuɣu; dama be zali tiŋgbɔŋ la ni so kam bukaata maani zuɣu. Ni dinzuɣu, tiŋgbɔŋ niima nyɛla tiŋgbɔŋ zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

1. Zal' sheŋa ɲan be litaafi ɲɔ ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka bɔm o suhuyubu tuma din nye din ni sɔŋ o ka sɔŋ o mulichi. Sokam lan mali soli din duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.

2. Nir' wɔligu bini ni nye sheli, di ka soli ka so tooi mɔŋ o li.

3. Tumtumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yɔri o la yɔ' sheŋa din ni saɣi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ɲmani di gbaairi o la ka be sɔŋ o zaligu ni buyi shem kundi ni.

4. Tiŋgbɔŋ kam mulichi mali yiko, sɔŋsim soli zuɣu, din zaani be dintɔli layingu sheli be ni bɔɔni Siliminsili ni ni Treid Yunions la ka di zabiri be tumtumdi' zuɣu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daahaŋkali tariga ka tummi tuma saha, din nyaŋa ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

1. Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuɣu. Ni dinzuɣu, sokam mali yiko din bɔri alaafɛ soya; dama a laa fɛ n nye binsheɣukam. Sokam lan mali yiko din wɔlindi puzuri ni sutura zuɣu, ni yili zuɣu, ni dinkam nye din maani ka pahiri behigu. Zaŋ n chaŋ gu-maŋ daashiya mi polo, ni kɔŋsim doro, gbariginsim, dakɔlim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheŋa ɲan be litaafi ɲɔ ni sɔŋdi sokam-mi.

2. Zaŋ n chaŋ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia dɔyibu tɔ, dinzuɣu, bia kam, sheeje ni ɲun mi o ba zaa, zal' sheŋa ɲan litaafi ɲɔ ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuɣu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tiŋgbɔŋ nuu pa be zuɣu shem, ban ɔi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

1. Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din bɔhindi karɔŋ. Gommanti n su yiko ni be yɔ sikuru bihi zuɣu ban na piini karɔŋ; ka na bi karim n chaŋ katiŋa la, zaa zuɣu. Talahi n nye li ni sokam tɔhi o bia sikuru. Tuun baŋsim sikuru-nim bi kɔŋ tiŋ kam puuni din dolisir' ban zuɣuri ɔr' ne n-ne la, ka be karindi n baŋdi venyɛlinga.

2. Zal' sheŋa ɲan be litaafi ɲɔ ni yɛliya, ni di veeni ka baŋsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurim soya ni nye sheŋa; ka ti wumdi kpamb' yɛligu, ka suɣulo be sokam sani ka tɔysigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Musulim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chefirnim sunsuuni, ka Tiŋgbana Nangbaŋ Yini Layingu la nia kam pali.

3. Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karɔŋbaŋsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheŋa ɲan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ɲɔ kpaŋsi n nyaŋ binsheɣukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

1. Nunkam suhu yu ni o kpaŋsi o kali soya bee o diem diɛn sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi niŋ o yubu ka taali kani.

2. Nunkam kpaɲsir' omanɲ zaɲ n chanɲ baɲsim polo, ni nunkam lan kpaɲdi omanɲ zaɲ n chanɲ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaɲ n chanɲ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

Zal' sheɲa nankam be litaafi bil' nɔ ni nyɛla ti zaasa fali, dinzuɣu sokam ni tooi nyu bara n bahi ɲa.

Pihita-yini-ka 29

1. Bɔbigu shee, sokam mal' la o soli din kpaɲsir' o ka sɔɲd' o, ka o bebu mali danɲko.

2. Soli kani ka so tooi yɛli ni o yu omanɲ n-ti yayi. Yɛlli yi zani, ka bɛ yɛn vihi yɛlli maa, zaligu ni zali shɛm ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yɛlli maa ka di ta sokam yɛm.

3. Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa taɣi Yunaitid Neishins bee Tingbana Nangban Yini Layiɲgu ni buɣsi shɛm litaafi bil' nɔ ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama bɛ bi zali zal' sheɲa ɲan be kpe nɔ la nin yino kɔ suɣu, sokam zuɣu ka bɛ zali ɲa. Dinzuɣu, zal' sheɲa ɲan be kpe maa ka bibiɛlim soya zuɣu, bee tiɲɲmɔɲ soli zuɣu. Dinzuɣu sokam luyim tibili venyɛliɲga n wum ka di chib' o.
